

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ, ТУРИЗМУ, НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ
ТА РЕЛІГІЙ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ЮНАЦТВА»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

100-річчя Української революції

Шлях до Соборності. Рік 1919-й

Інформаційно-бібліографічні матеріали

ЗАПОРІЖЖЯ 2019

Шлях до Соборності. Рік 1919-й : інформаційно-бібліографічні матеріали / уклад. : В.В. Писанець ; комун. закл. «Запорізька обл. б-ка для юнацтва» Запорізької обл. ради. – Запоріжжя, 2019. – 16 с. – (100-річчя Української революції).

Матеріал присвячений знаменній події в історії України. 100 років тому, 1919-го року, відбувся Акт Злуки Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки.

Складним був історичний шлях українців до об'єднання своїх земель. Протягом століть видатні політичні діячі робили все від них залежне, щоб Соборність відбулася. І, нарешті, на початку ХХ століття Соборність України була проголошена, але насправді об'єднаною Україна стала тільки з набуттям незалежності.

Розраховано на бібліотечних фахівців та широке коло читачів.

Укладач, відповідальна за випуск:

В.В. Писанець

I. Довгий шлях до соборності: погляд в історію

Українська революція 1917-1921 років дала можливість нарешті реалізувати споконвічне прагнення українців отримати незалежну національну державу. Внаслідок перебування українських земель у складі двох імперій, українських національних державних утворень постало теж два. Першою на руїнах Російської імперії була проголошена Українська Народна Республіка, пізніше, вже в листопаді 1918-го на теренах колишньої Австро-Угорщини утворилася Західноукраїнська Народна Республіка.

Тож 22 січня 1919 року, відбулася подія, що стала знаменною і мала велике історичне значення. На Софійській площі в м. Києві було урочисто проголошено «Акт злуки» двох республік.

Однак шлях України до об'єднання західних та східних земель і до національної державності був довгим і нелегким.

Люди населяли територію нинішньої України, як це доведено археологами, з часів палеоліту. На відміну від інших народів, які зазнавали тотальних переселень, доля давніх предків українців склалася інакше. Починаючи з доби неоліту, переселень жителів наших земель зі своїх територій не було. І яких випробувань, якого нищення вони не зазнавали протягом тисячоліть, все ж не кидали своєї прабатьківщини, і вплив інших народів залишався вторинним, ніколи не перемагав їх природної основи.

Київська Русь може вважатися першою українською державою з огляду на те, що утворена у IX столітті, в результаті тривалого розвитку східнослов'янських племен, Київська держава справила могутній вплив на становлення української народності, її мови, звичаїв, права, економіки.

Київська Русь не була етнічно однорідною. Але провідну роль у становленні давньоруської держави відіграло Полянське князівство з центром у Києві. А поляни визнані родоначальниками українського етносу. Не випадково в літописі вказувалось: «Поляне, яко нине зовоная Русь».

Після занепаду Київської держави, осередком української державності залишалося Галицько-Волинське князівство, яке майже століття протидіяло захопленню західноукраїнських земель Польщею. Та після занепаду Галицько-Волинського князівства на багато століть втрачається державність і українці перестають бути

панівним етносом на власній території і вимушені боротись за своє існування.

З XIV століття українська народність перебуває у сфері політико-економічного впливу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.

Богдан Хмельницький – політик, якому судилося відкрити нову епоху в історії України. Це була шестирічна визвольна війна. Для бунтівного гетьмана надзвичайно важливо раз і назавжди звільнитися від комплексу підданого польської корони і тим самим зруйнувати усталений стереотип України як невід'ємної частини Речі Посполитої.

Вольтер у своїй «Історії Карла XII» зауважив, що Україна «завжди прагнула свободи і боролася за її здобуття» і вважав, що оточена з усіх боків Московією, Портою (Туреччина) і Польщею, вона «змушена була шукати протектора, і, отже, володаря серед цих трьох держав».

Тоді, за Богдана Хмельницького, в Україні був ще один варіант – незалежність. Але чи досить було сил, щоб її відстояти? Навряд чи Польща змирилася б із втратою ласого шматка, та й від інших сусідів Україна теж могла чекати будь-яких неприємностей.

Чи можна назвати входження України до складу Росії актом возз'єднання? Цей термін, на жаль, не відображав характер російсько-українських відносин після 1654 року.

Були спроби об'єднати українські землі за доби «Руїни». Знайшовся діяч, який зумів піднятися над особистими амбіціями, відстоюючи державні інтереси. Це був гетьман Правобережної України Петро Дорошенко, який заходився рятувати Україну від розбрату і хаосу, намагаючись продовжити справу Хмельницького.

У 1667 році між Москвою і Польщею було підписане Андрусівське перемир'я на 13 років, де йшлося про розподіл українських земель. За цим договором Лівобережна Україна залишалася під владою Росії, Правобережжя закріплювалось за Польщею, Запорозькі землі мали бути під подвійним управлінням. Київ на два роки залишався під владою Росії, а потім мав перейти до Польщі, проте цар його так і не віддав.

Андрусівський договір викликав обурення і протести в Україні. Відверте розчленування українських земель посилило серед українців прагнення єдності. В цих умовах Дорошенко вирішив об'єднати під своєю владою Правобережжя і Лівобережну Україну. 8 червня 1668

року Дорошенко був проголошений гетьманом обох боків Дніпра, однак єдності України йому зберегти не вдалося.

Був ще один видатний гетьман в історії України, думки якого сягали далеко - Іван Мазепа. Він мріяв у майбутньому об'єднати у одне ціле з Гетьманщиною низове і слобідське Військо, а також Правобережжя. Іван Мазепа бажав бачити Україну об'єднаною могутньою державою, яка завжди мала б змогу протистояти будь-якому ворогові.

У 1708 році, під час російсько-шведської війни, Мазепа, звернувшись до війська і народу, стверджував, що союз із Швецією допоможе визволити Україну з рабства і московської тиранії. Він прагнув створити з України незалежну державу західноєвропейського типу з абсолютною владою правителя – гетьмана чи князя. Але Мазепі це не вдалося.

II. Напередодні об'єднання двох республік

На початку ХХ століття українці отримали ще одну нагоду об'єднати свої землі, які були розділені між двох імперій: Російської та Австро-Угорської.

Яка була ситуація? Країни австро-німецького блоку зазнали поразки у Першій світовій війні, розпалася Австро-Угорська імперія і в Західній Україні активізувався національно-визвольний рух.

В Російській імперії, куди входила Східна Україна, відбулися 1917 року революції. Скориставшись ситуацією, у січні 1918 року Наддніпрянська Україна проголосила утворення Української народної республіки (УНР), а на територіях, які входили до складу Австро-Угорської імперії, утворилася Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР).

Ці національні державні утворення усвідомлювали важливість єдиної соборної держави і впевнено протягом 1918 року робили кроки одне до одного. 6 жовтня 1918 року на урочистому відкритті Державного Українського університету в Києві велике враження на присутніх справила коротка промова представника західноукраїнських земель, члена австрійського парламенту доктора Лонгина Цегельського, який зокрема виголосив: «Переповнене моє серце почуттям радості і тріумфу! Сьогодні положено найкращий камінець під будучину українського народу. Українська нація прилучилася до європейської культури, і це прилучення є найкращою запорукою, що Україна не загине. Я вірю, я певен в тому, що ви,

браття, пригорнете й нас, галичан, до себе...». Злука двох частин одного народу закономірно мусила настати, її передчуття вже віяло у повітрі.

Формальний бік справи починався із Заходу, оскільки члени Директорії були сконцентровані на політичних подіях всередині Наддніпрянської України: повстання проти гетьмана Скоропадського.

Було сформульовано текст попереднього договору, і з цим текстом ЗУНР поїхала на переговори з Директорією, які відбулися у Фастові.

1 грудня 1918 року було підписано так званий Фастівський передвступний або прелімінарний договір з чотирьох статей. Статті угоди констатували, що, по-перше, ЗУНР заявляла про «непохитний намір злитися в найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою». З іншого боку, УНР проголошувала, що вона дає згоду «прийняти всю територію і населення Західно - Української Народньої Республіки як складову частину державної цілості в Українську Народну Республіку». Тобто угода зазначала також те, що Республіка галичан отримує територіальну автономію в межах УНР. Грудневий договір у двох оригіналах (по одному для кожної республіки) міг бути опублікований за згодою урядів. Його підписали: від УНР – Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Федір Швець, Панас Андрієвський, від ЗУНР – Лонгин Цегельський і Дмитро Левицький.

Після Фастова делегація повернулася назад до Західної України. 3 січня 1919 року відбулося засідання Української національної Ради, парламенту ЗУНР, члени якого одногосно схвалили текст Фастівського передвступного договору. І тоді було відправлено офіційну делегацію у складі 64 членів для того, щоб на підставі передвступного договору було нарешті урочисто проголошено Акт Злуки.

Важливий ще один момент - ідея соборності українських земель охопила у ті часи і Закарпаття. 21 січня 1919 року у Хусті 420 делегатів Всенародних Зборів українців Закарпаття (так званої Угорської Русі) ухвалили «з'єдиненне... з Соборною Україною». Проте, таке легітимне і правове рішення не було втілено в життя, позаяк невдовзі іноземні (чеські та румунські) війська окупували територію Закарпаття.

III. Боротьба галичан за незалежність

Суспільні, економічні й політичні обставини в Галичині були суттєво відмінні від тих, що існували в царській Росії. Тут українці, користуючись політичними свободами, які забезпечувала австрійська влада, всебічно розвинули громадсько-політичне життя. Діяли вони цілком відкрито, без страху, що будуть переслідувані.

Цей подих нового вітру в українській політиці відчувається, зокрема, у промові доктора Євгена Левицького, яку він виголосив на засіданні віденського парламенту 19 грудня 1917 року: «Східна Галичина з історичного погляду творить колишнє самостійне староукраїнське князівство Галицько-Володимирське, яке довгий час було складовою частиною великої всеукраїнської Київської держави. Теперішня Східна Галичина... творить... в цілості неподільну... спадщину української нації й тому може або в цілості залишитись при Австрії, або так само в цілості бути влучена в Українську Народну Республіку, що відповідала би найвищому ідеалові української нації».

Передбачаючи швидкий занепад Австро-Угорської імперії, українці боялись, аби вона в останні хвилини свого існування не приєднала Галичини до Польщі, чого польські політики домагалися здавна. Можна з певністю сказати, що на той час головною проблемою для галицьких українців були саме поляки, котрі бажали відтворити Польщу в її історичних кордонах, які включали й Галичину. Щоб запобігти цьому, українське парламентське представництво скликало 18—19 жовтня 1918 року у Львові з'їзд політичних і громадських діячів з українських земель Австро-Угорщини. Завданням з'їзду було створити Українську Національну Раду, яка мала опрацювати і втілити в життя право самовизначення українського народу в імперії згідно з цісарським маніфестом 16 жовтня. Іменем Ради з'їзд видав постанову, яка окреслювала українську етнічну територію в Австрії та зазначала, що «ця українська національна територія стає українською державою». На жаль, така заява не мала практичного значення, і важлива вона лише як вияв політичної думки і волі українців Галичини.

Отже, незважаючи на заяви галицьких українців про створення української держави, Австро-Угорська імперія продовжувала існувати, і вся їхня діяльність мусила відбуватись в рамках діючих законів. Австрійці були схильні підтримати польські претензії до

Галичини, вбачаючи в поляках сильнішого політичного партнера. Поляки, зі свого боку, готувалися володарювати в Галичині.

Аби запобігти цьому, українці здійснили спробу взяти до своїх рук владу у Львові та інших містах Галичини. Так, група членів Української Національної Ради 31 жовтня створила військову організацію під проводом майора Дмитра Вітовського, яка в ніч на 1 листопада за допомогою українських військових частин мала підпорядкувати собі Львів. Українські провідники — Кость Левицький, Іван Кивелюк, Володимир Сінгалевич, Сидір Голубович, Степан Баран, Михайло Лозинський та Дмитро Вітовський — усвідомлювали, що завдання не з легких.

Уночі українські військові частини роззброїли всі ворожі формування, зайняли ратушу та інші державні установи, арештували австрійського намісника, військового коменданта і взяли владу в місті. Ця акція заскочила зненацька як австрійців, так і поляків і принесла українцям повний успіх. Населення Львова прокинулося 1 листопада під владою Української Національної Ради; на ратуші майорів синьо-жовтий прапор.

Першим актом нової влади було видання відозв до населення Львова і до українського населення всієї Галичини.

Але розгубленість поляків не була тривалою. Того ж 1 листопада вони почали готувати повстання проти української влади, і робили це вміло та завзято.

Вже на початку боротьби з'ясувалося, що українці не були до неї достатньо підготовлені. Вчинити переворот — це одна річ, а втримати владу — зовсім інша. Хоча галицькі українці показали свої добрі бойові якості, війни проти усієї Польщі вони виграти не могли. Не підтвердилися й політичні сподівання їхніх провідників, оскільки західні держави, на яких вони розраховували, особливо Франція і США, підтримали польські домагання щодо Галичини.

13 листопада 1918 року вийшов закон Української Національної Ради, згідно якого українські землі колишньої австро-угорської монархії утворили Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР).

Одним з важливих питань уряду ЗУНР було об'єднання усіх земель України в одну державу. Це стало можливо, коли до влади прийшла Директорія, яка відновила Українську Народну Республіку. У передвступному договорі 1 грудня 1918 року обидві сторони висловлювали свій намір працювати для справи національного об'єднання. Перше рішення у цьому напрямі зробила Українська Національна Рада, яка 3 січня 1919 року одностайно прийняла ухвалу

про злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою, що й сталося 22 січня 1919 року.

Одначе бої за Галичину тривали. З одного боку стояли вишколені, добре озброєні польські полки, з другого — слабо забезпечена, але палаюча бажанням служити своєму народові Галицька армія. Сильні тодішнього світу — західні держави — підтримували поляків, а сусіди, такі як Угорщина чи Румунія, використовували тяжку ситуацію українців, щоб зміцнити свою владу над тими шматками української землі, що були тоді під їхнім контролем.

Опинившись поза Львовом, уряд ЗУНР почав відразу розбудовувати державні інституції. 4 січня 1919 року Українська Національна Рада видала закон, який окреслював компетенцію, завдання та структуру державної влади. За той час Національна Рада видала ряд важливих законів, серед яких закон про українську мову. Згідно з ним українську мову мали вживати всі державні установи, публічні інституції та державні підприємства. У дусі толерантності до національних меншостей закон гарантував їм право вільного користування рідною мовою в усіх стосунках з державними властями, публічними інституціями й державними підприємствами.

Акт оформлення української влади в Галичині тривав з 25 березня до 15 квітня. Упродовж тих трьох тижнів Українська Національна Рада ухвалила закон про громадянські права та обов'язки населення, закон про восьмигодинний робочий день та ряд інших, що їх вимагали поточні потреби. З конституційного погляду найважливішим досягненням цього періоду було підготування засад для створення нового законодавчого органу — сейму Західної області Української Народної Республіки.

Беручи до уваги складні обставини, в яких галицьким діячам доводилося творити політичне життя, їхні досягнення були досить значні — вони створили уряд і парламент, які не тільки змобілізували галицьких українців до боротьби, а й прийняли ряд законів, що за більш сприятливих умов могли слугувати демократичному й справедливому розвитку суспільства.

Західні держави, особливо Франція і США продовжували наполягати на тому, щоб передати Галичину під владу Польщі. Аргументи українських представництв на Заході про осібність українського народу, який має природне право на самовизначення, їх просто не цікавили.

Єдиним винятком в антиукраїнському «хорі» західних держав була Англія. На той час радником британського міністерства закордонних справ у справах Галичини був сер Люїс Намієр, пізніше визначний історик Великобританії. Цей діяч походив з єврейської родини із Заліщик, і дитинство, проведене в українському оточенні, залишило в нього теплі спомини. Опинившись у впливовій позиції, Намієр успішно переконував англійців підтримати українську справу. Проте одного голосу Англії було замало. 25 червня 1919 р. Вища рада Версальської конференції винесла своє рішення — Польща дістала повноваження на окупацію всієї Галичини та на заведення цивільної адміністрації на окупованій території — із застереженням, що вона по змозі забезпечить автономію цієї території, а також політичну, релігійну та особисту свободу населення. Дане рішення було підтверджене Радою послів Антанти 1923 року.

Звичайно, для галицьких українців це було трагедією. До того ж Галицька армія перебувала у безвихідному становищі — після тривалих нерівних боїв вона була відіпхнута у південно-східний куток Галичини поміж Дністром і Збручем. Єдиним виходом для галичан було перейти Збруч, приєднатися до армії УНР і так продовжувати боротьбу за українську державу. Це вони й зробили.

IV. Свято Соборності

Погожого морозного дня 22 січня 1919 року, у першу річницю проголошення Четвертого Універсалу святково прибраний Софіївський майдан у Києві заповнили десятки тисяч жителів столиці, численні гості, військо.

Видання «Українська Ставка» згодом писала: «З самого ранку місто прийняло урочистий вигляд: дома прибрано національними прапорами і транспарантами. На балконах домів повішано коври і полотна з яскравими українськими рисунками. Особливо гарно удекоровані дома на Софійській площі і сусідніх вулицях: з-поміж них виділяється дім, в котрому поміщається центральна контора телеграфу і будинок київського Губерніального Земства. На балконах цих домів було поміщено портрети і бюсти Шевченка, прибрані національними стрічками і прапорами. Тріумфальну арку при вході з Володимирської вулиці на Софійську площу було прибрано зверху і по боках старовинними гербами України й Галичини. По всій площі до стовпів було прибито різні герби українських губерній і плакати».

Люди заповнили площу та прилеглі вулиці, багато хто виліз на дерева. З усіх київських церков прибули хори. Розташуванням усіх і дотриманням сценарію займався артист Микола Садовський.

Опівдні прибули делегати скликаного з усієї України до Києва Всеукраїнського Трудового конгресу. Він повинен був вирішити питання про форму влади в Україні й державний устрій. Із 528 делегатів 377 мали представляти селян, 118 – робітників, від «трудової інтелігенції» - 33. 65 делегатів мали представляти ЗУНР. Її представники теж уже прибули на Софійську площу. Як і члени Директорії, міністри з головою уряду, представники дипломатичного корпусу. У цей же час із Софійського собору на майдан із хоругвами й іконами вийшло київське духовенство на чолі з архієпископом Агапітом і теж зайняло місце біля зведеного на майданіobelіска.

Першим на Софійській площі вітальне слово виголосив адвокат Лев Бачинський – голова західноукраїнської делегації, віце-президент Української Національної Ради – парламенту ЗУНР: «Світла Директоріє, Високий Уряде Української Народної Республіки! На цій історичній площі столичного міста Києва стаємо оце ми, законні й вільними голосами нашого народу обрані представники Західної України, а саме Галичини, Буковини і Закарпатської Русі, та доносимо Вам, і запевняємо прилюдно перед усім народом України, перед усім світом і перед лицем історії, що ми, український нарід західноукраїнських земель, будучи одною кров'ю, одним серцем і одною душею з усім народом Української Народної Республіки, власною нашою волею хочемо й бажаємо одновити національну державну єдність нашого народу, що існувала за Володимира Великого і Ярослава Мудрого, а до якої стреміли наші великі гетьмани – Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Відсьогодні Західна Україна лучиться в одне нерозривне тіло, в Соборну й Суверенну Державу».

Доктор Лонгин Цегельський зачитав грамоту Української Національної Ради від 3 січня 1919-го про злуку ЗУНР із УНР. Для представників іноземних держав документ повторно виголошено французькою. Його офіційно вручили голові Директорії Винниченкові.

За тим професор Федір Швець – член Директорії – голосно прочитав універсал про об'єднання двох українських держав в одну: «Іменем Української Народної Республіки. Директорія оповіщає народ український про велику подію в історії землі нашої української.

3 січня 1919 року в м. Станіславові Українська Національна Рада Західної Української Народної Республіки, як виразник волі всіх українців б. Австрійської імперії і як найвищий їхній законодавчий чинник, торжественно проголосила злуку Західної Української Народної Республіки з Наддніпрянською Українською Народною Республікою в одноцільну суверенну Народну Республіку.

Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народної Республіки ухвалила тую злуку прийняти і здійснити на умовах, які зазначені в постанові Західної Української Народної Республіки від 3-го січня 1919 року.

Однині воєдино зливаються століттям одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина і Угорська Україна) і Наддніпрянська Велика Україна.

Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України.

Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка.

Однині народ український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружними зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну самостійну державу українську на благо і щастя всього її трудового люду».

Далі із трибун на чотирьох кінцях майдану грамоту й універсал зачитували глашатаї – для народу, що зібрався.

Духовенство відправило подячний молебен. Військо й делегації, що брали участь в урочистостях, зі співами й під звуки оркестрів рушили рядами Володимирською в бік Оперного театру. З особливим захопленням присутні вітали колони січових стрільців під командуванням Євгена Коновальця.

Біля будівлі Губернського земства Петлюра і Винниченко зупинилися, увійшли всередину і потім показали на балконі. Першим виступив Винниченко. Коротко: «Громадяне! Сьогодні день великого національного свята, свята об'єднаних частин, роз'єднаних нашими ворогами. Дивіться ж бережіть свою республіку від ворогів. Слава їй!»

Петлюра говорив довше: «Громадяне! Тільки тоді ми будемо кричати «слава» вільними грудьми, коли зміцнимо нашу владу, коли настане спокій нашій землі. Всі, як один чоловік, станьте плечем до плеча на оборону рідного краю від ворогів наших. Я, як отаман всього війська Українського, кажу вам, що зо всіх боків оточені ворогами. Не слів, а діла чекає від нас Українська Народня

Республіка. Доведіть своєю чесною роботою свою любов до неї, доведіть, що ви гідні сьгоднішнього свята. Я сам буду кричати з вами «слава», коли ні одного ворога не буде на нашій території. Перед вами пройшло Українське Республіканське Військо, котре не щадить свого життя й сил в боротьбі з ворогами. Допоможіть же і ви йому оджею, харчами. Підтримайте ж Республіку, котрій ви кричите «слава», не словом, а ділом».

Наступного дня, 23 січня 1919-го, у приміщенні київського Оперного театру Трудовий Конгрес України, заслухавши й обговоривши згадані документи, схвалив їх. Ратифікувавши таким чином Універсал Директорії, Конгрес надав йому законного юридичного характеру. Президента УНРади Євгена Петрушевича незабаром обрали до складу Директорії. ЗУНР дістала назву Західна область Української Народної Республіки (ЗОУНР).

Розпочалася активна співпраця в економічній, військовій та культурних сферах. Так, 24 січня 1919 року Директорія затвердила державний бюджет, проект якого розроблявся ще за Павла Скоропадського в 1918-му. Відповідно до того кошторису передбачалася допомога ЗОУНР в розмірі 6 мільйонів карбованців. 15 березня ухвалено низку законів, які також передбачали фінансову підтримку ЗОУНР. Зокрема, про надання 500 млн. гривень на відновлення помешкань і будівель, зруйнованих війною, про одноразове асигнування в розмірі 120 млн. гривень і, починаючи з 1 квітня 1919 року, по 30 млн. гривень щомісяця на видачу пайків родинам мобілізованих стрільців.

У січні 1919 року до Галичини прибула, як військова допомога, І-а Дніпровська дивізія, котра в лютому-березні 1919-го брала участь у Вовчухівській операції. Однією з найбільш боєздатних частин, що прибули з Наддніпрянщини на допомогу галичанам у лютому того ж року, була артилерія київських Січових Стрільців, організована полковником Романом Дашкевичем. Також Директорія надала близько 60 бойових літаків, з яких утворили Літунський полк Галицької армії. У липні-вересні 1919 року відбувся спільний похід Армії УНР та УГА, у напрямку Київ-Одеса.

28 січня 1919-го Трудовий Конгрес створив культурно-освітню комісію із законодавчими та контролюючими функціями в цій галузі, її секретарем обрали галичанина Івана Калиновича. 20 лютого комісія в листі до Міністерства освіти УНР наголошувала на необхідності ознайомлення з освітньою справою Галичини й передбачала сприяти зближенню української шкільної молоді усіх земель України.

Державним гербом Соборної України став тризуб.

Було вирішено, що Декларацію про злуку мали затвердити Установчі збори, які передбачалося скликати найближчим часом з території всієї України.

Ідея соборності українських земель стала дійсністю. І це була не стільки злука двох народних республік, скільки злука двох історично поділених тривалий час частин української землі: України Західної та України Наддніпрянської.

V. Декларація намірів

Але до справжнього об'єднання справа так і не дійшла. «Не злука, а символічне проголошення, ствердження її – для всіх українців, для світу», - напише у спогадах про 22 січня 1919-го Лонгин Цегельський.

Симон Петлюра в листі до товариша Юрія Гуменюка 10 травня 1926 року писав: «...Фактично ідея Соборної України перетворилася на фразу, якою користувалися для святочних промов, декларацій і з якої не вміли і не хотіли здобути логічних зобов'язуваних висновків. Стратегія національної боротьби, як і боротьби військової, вимагає: бити в першу чергу по головному ворогові, з другорядним потім можна раду дати! В своїй діяльності я керувався думкою, що таким ворогом була, є і буде Московщина. Це ясно кожному, не засліпленому місцевим патріотизмом. Я знаю нашу історію, знаю сили нашого народу – розпорошені, незібрані, не підперті працею поколінь і століть, і не тішу себе ілюзіями щодо тієї легкості, з якою може бути здійснений ідеал Соборної України...».

Дві національні українські формації, УНР і ЗУНР, складали, швидше, конфедеративне державне об'єднання, що було обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними тогочасними причинами. Головна з них – скрутне становище, в якому незабаром опинилися Директорія та її уряд. Уже 5 лютого вони під натиском «червоних» евакуюються з Києва до Вінниці. Не в кращій ситуації була й ЗУНР, перебуваючи у стані постійних військових дій з польськими арміями. Північну Буковину окупували румунські війська, Закарпаття відійшло Чехословаччині. До кінця листопада 1920 року решту території УНР здобули більшовики.

Практично Ухвала УНРади від 3 січня й Універсал Директорії від 22 січня 1919 року лише задекларували проведення державного

об'єднання в майбутньому. Його мали закріпити Всеукраїнські Установчі збори, скликати які в тих умовах виявилось неможливо.

Тож Акт Злуки фактично став декларацією намірів. Обидві частини України й далі зберігали відокремленість – мали свої уряди, системи державної адміністрації, власне військо. Давалися взнаки й відмінності історичного розвитку, життя в імперіях із різною політичною культурою. Галицькі лідери сповідували європейські ліберально-демократичні принципи і вважали членів Директорії за популістів, здатних хіба що збунтувати селянство. Наддніпрянські політики стояли на соціалістичних позиціях. Галицьких звинувачували в сепаратизмі й нерозумінні їх, наддніпрянців, революційного пориву.

Хоча на початку ХХ століття Соборна Україна припинила своє існування, день 22 січня 1919 року був одним із найпрекрасніших моментів нашої непростой, нерідко трагічної історії, назавжди залишившись у пам'яті українського народу як свято Соборності України.

Незважаючи на те, що соборність України не вдалося утвердити, Акт злуки залишився тією знаменною подією, що мала велике історичне значення для українського суспільства. Він задекларував перед усім світом неподільність українських земель, єдність і солідарність народу, став прологом для сучасної соборної суверенної України.

Інформаційні джерела:

1. Грицак, Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ-ХХ ст. : навч. посіб. для учнів гуманіст. гімназій, ліцеїв, студ-тів іст. фак. вузів та вчителів / Ярослав Грицак. – К. : Генеза, 2000. – С. 111 – 148.

2. Гунчак, Т. Україна: перша половина ХХ століття : нариси політичної історії / Тарас Гунчак. – к. : Либідь, 1993. – С. 111 – 154.

3. Інформаційні матеріали до 100-річчя проголошення Акта злуки / Український інститут пам'яті. – [Електронний ресурс]. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua/methodicmaterial/informatsiini-materiali-do-100-richchya-progoloshennya-akta-zluki>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. - Перевірено : 27.10.2019.

4. Косик, В. Україна. Довга і важка боротьба за існування / Володимир Косик. – К. : Києво-Могилянська академія, 2014. – С. 49 – 57.

5. Нагаєвський І. Західна Українська Народна Республіка // Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття / Ісидор Нагаєвський. – К. : Український письменник, 1993. – С. 172 – 253.

6. Нагаєвський І. Українська Народна Республіка в період Директорії // Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття / Ісидор Нагаєвський. – К. : Український письменник, 1993. – С. 254 – 293.

7. Нариси історії Української Революції 1917-1921 років / Ред. колег. : В.А. Смолій (голова), Г.В. Боряк, В.Ф. Верстюк та ін. – Кн. 2. – К. : Наукова думка, 2012. – 460 с.

8. Рубльов О.С. Західно-Українська Народна Республіка / О.С. Рубльов // Велика війна 1914-1918 рр. і Україна / упоряд. О. Реєнт. – К. : Кліо, 2013. – С. 691 – 707.

9. Файзулін, Я. Україна у вогні минулого століття: постаті, факти, версії / Ярослав Файзулін, Володимир Гінда. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2015. – С. 171 – 177.

Комунальний заклад
«Запорізька обласна бібліотека для юнацтва»
Запорізької обласної ради
просп. Соборний, 210; м. Запоріжжя; 69037
Тел./факс: (061) 224-07-29; тел.: (061) 224-07-28
Ел.пошта: younglib.zp@ukr.net; oub-zp@online.ua;
younglib.zp@gmail.com
Сайт: <http://younglibzp.com.ua>
Приєднуйтеся до нас: YouTube, Facebook, Instagram, Google+

